

עמק השבוע

גליון לה

פרשת לך לך תשפ"ה והיום שאחריה

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הר"ה ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים נעת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעינת ראובן

יום אמירת המי שבירך לבה"ב בני האי שתא

שאחר ר"ח למי שיתענה בה"ב ואחר אותו שבת מתחילין להתענות הבה"ב. עכ"ל. הרי מבואר דתמיד אומרים ה"מי שבירך" לברך מי שמתענה בה"ב בשבת אחרי ראש חודש. וא"כ היות ושבת פרשת נח היתה ראש חודש, לכך לא אמרו אז המי שברך, ורק בהאי שבת, שבת פרשת לך לך יאמרו המי שבירך בעז"ה ואח"כ יתענו בה"ב בשבועת פרשת וירא.

ר"ח מברכין מי שיתענה בה"ב. עכ"ל. ועיי"ש באליהו רבה דאיתא ז"ל כתב מהרי"ל בשבת שמברכין ראש חודש אין להזכיר שנאמר ביום טוב היה בטוב מכל שכן בשבת והוא ראש חודש, עד כאן, וכן נוהגין דאף כשחל ראש חודש בשבת מברכין בשבת אחריו אם כן אי אפשר להתענות בתשרי וניסן גופיה. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב שם בס"ק ג' דאיתא ז"ל ומברכין בבהכ"נ בשבת הראשון

עיין בשו"ע או"ח סי' תצ"ב דאיתא ז"ל יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח, וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי, ואז מתענים. עכ"ל. והנה לפ"ז לכאורה היה לן להתענות בה"ב בשבועת פרשת לך לך, דהרי שבת פרשת נח כבר היה אחרי תשרי. אבל עיי"ש במג"א בס"ק ג' דאיתא ז"ל וכ"כ בי"ד סימן ר"כ בש"ך שבשבת הראשון שאחר

זמן אמירת המי שבירך לבה"ב

דאיתא ומה שנשתרבב המנהג שכשיש חולה אוהז החזן הס"ת בידו לאחר אשרי ואומר מי שבירך ומפסיק הרבה בין אשרי לקדיש שלפני העמוד שלא כדון הוא. עכ"ל. וא"כ יש לחלק בין המי שבירך לבה"ב למי שבירך לחולה וברכת החודש, דהמי שבירך לבה"ב הוא קצר מאד ולא חשיב "הפסק הרבה" ולכן עדיף לאומרו אחרי אשרי כדי שלא יצטרך להניח הס"ת, אבל המי שבירך לחולה וברכת החודש הם יותר ארוכים, ושפיר חשיב "הפסק הרבה" ולכן יש לאומרו קודם אשרי. וא"ש.

שלפני העמוד שלא כדון הוא. עכ"ל. והנה לכאורה י"ל דהטעם דמברכים אחרי אשרי ולא מקודם הוא כדי שלא יצטרך ליקח הס"ת ולחזור להניחו, אלא עדיף ליקח הס"ת לברך המי שבירך ולהמשיך עם חזרת הס"ת לארון הקודש. אבל עדיין קשה הרי גם המ"ב מיירי במי שאומר המי שבירך כשאוחז הס"ת בידו, ואפ"ה כתב שלא להפסיק בין אשרי להקדיש ע"י המי שבירך. ועוד יש להעיר דגם כשמברכים החודש אוהזים הס"ת, ואפ"ה עושים כן קודם אשרי ולא אחריו. והנראה ליישב כל זה בעז"ה, דע"י בלשון המ"ב הנ"ל

הנה באיזה מקום בסדר התפילה עושים המי שבירך הנ"ל. ע"י בלוש בס"ת תצ"ב ובפמ"ג שם שכתבו דיש לברך אחרי "אשרי" קודם יהללו בעוד הס"ת בידו כדי לברך את העם עם הס"ת. והעירוני מדברי המ"ב בס"ת רפ"ד ס"ק ט"ו ז"ל אחר אשרי לא יאמר שום דבר דהקדיש שאומרים לפני העמוד קודם תפלת י"ח הוא קאי על אשרי שאמר בתחלה וע"כ אין להפסיק ביניהם ויהללו שאומרים אין הפסק, ומה שנשתרבב המנהג שכשיש חולה אוהז החזן הס"ת בידו לאחר אשרי ואומר מי שבירך ומפסיק הרבה בין אשרי לקדיש

גדר אמירת המי שבירך לבה"ב

ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה **אולי חטאו**. עכ"ל. [ועי' גם בטור באו"ח סי' תכ"ט דאיתא ז"ל רגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסכות מפני שהם ימי משתה ושמחה **ושמא מתוך כך באו לידי עבירה** וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל.] ודברי הני ראשונים הובאו באחרונים להלכה, ע"י בלוש בריש סי' תצ"ב דאיתא ז"ל יש אומרים הטעם שמתענין על העבר שמא חטאו בימי המועדים שהם ימי המשתה ושמחה וסמכו אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה איוב עולות וגו' אולי חטאו בני וגו' הכי נמי הואיל וימי המועדות הם ימי

מעשה דאיוב דכי הקיפו בניו לשבעת הימים הקריבו עולות מספר בניו אולי חטאו וברכו השם בלבם וכן בשמחה ומשתה של ימי המועד **אולי חטאו**. עכ"ל. וכן ע"י במרדכי על תענית אות תרכ"ט דאיתא ז"ל ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א **שמא חטאו** בלשונם ובלבבם כדחזינו באיוב אולי חטאו בני. עכ"ל. וכ"ה בטור באו"ח סי' תצ"ב ז"ל נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג ממתנין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו'

עיין באו"ח סי' תק"נ דמבואר שיש ענין "להכריז" צום שאינו חובה. אבל למה הכא "מברכים" המתענים בה"ב. ובאמת עיין ברא"ש במס' תענית פ"א סימן כ' דאיתא ז"ל והראב"ד ז"ל כתב דנראה לו דהנך תעניות דמתענין באייר ובמרשון כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד להו ולא חובה נינהו ולא על מילתא ידיעה עבדי להו ואע"ג **דמכרו עלייהו בני כנישתא** כיחידים דמו ואפי' עכ"ל. הרי מבואר דמכרוזים על הני תעניות. וא"כ צ"ב, למה אנו "מברכים" המתענים. וי"ל בזה, ובהקדם, דהנה ע"ע ברא"ש שם דאיתא ז"ל תענית שני וחמישי ושני שלאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן כל תפוצות ישראל וכו' סמכו להו

המשתה ושמוחה חוששין אולי חטאו. עכ"ל. וכ"ה בשו"ע הרב שם ז"ל נהגין במדינות אלו להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח וכן אחר חג הסוכות לפי שחוששין שמא מתוך משתה ושמוחה המועד באו לידי עבירה לכן מתעניין לתשובה ולכפרה כמו שמצינו באיוב שלאחר שהקיפו ימי המשתה ושמוחה בניו העלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל. וכ"ה במ"ב שם ז"ל שחוששין שמא מתוך משתה ושמוחה באו לידי עבירה כמו שמצינו באיוב שהביא קרבנות. עכ"ל.

והנה יש הרבה נוסחאות אחרות בראשונים בביאור השורש דתעניות בה"ב, דעי' בכלבו בסי' ס"א דאיתא ז"ל נהגו כל ישראל להתענות שני וחמישי אחר הפסח עד שבועות ושני וחמישי מסוכות ועד חנוכה משום דאמרי סקבא דשתא רגלא כלומר שברגל אוכלין ושותין שבעת ימים יותר מדאי ומרוב אכילה ושתייה והשמחה פוחזין וחוטאין תמיד ומנאפין וצריכין להתענות לכפר עליהם. עכ"ל. ועד"ז עי' בארחות חיים בהל' תענית דאיתא ז"ל נהגו יחידים להתענות שני וחמישי מר"ח אייר עד שבועות ושני וחמישי מר"ח מרחשון עד חנוכה וכשהתחילו להתענו' מתענין שני וחמישי מר"ח ומפסקין בר"ח ואין מתחילין ואין מפסקין אלא בשני לעולם לכך מתחילין ביום שני ראשון של אייר ומסיימין ביום שני ראשון של מרחשון ומסיימין ביום שני ראשון של מרחשון ויש מתעניין בה"ב אחר שבועות והטעם לכלן משום דאמרינן סקבא דשתא רגלא כלומר ברגל אוכלין ושותין ז' ימי' יותר מדאי ומרוב אכילה ושתייה והשמחה פוחזין וחוטאין תמיד ומנאפין וצריכין להתענו' לכפר עליהם. עכ"ל. ועי' בספר האשכול הלכות שני וחמישי דאיתא ז"ל אבל נהגו מעולם במדינות האלה להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח ואחר החג וסמכוהו על מ"ש באיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וכו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני, וברגלים האלה שנמשכו ימים הרבה במשתה ושמוחה באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים לכן ראוי להתענות ולהתודות וכו' וחכמים מצטערין על כך כדאמר' בירושלמי וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחה"מ כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינן אוכלין ושותין ופוחזין. עכ"ל.

והנה אותם ראשונים לא כתבו דהחשש הוא "שמא חטאו" אלא הם כתבו ד"חוטאים תמיד" ו"באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים". והנה בשלמא לפי אותם ראשונים מובן שורש התעניות, דהרי כיון שחוטאים תמיד במועדות לכן צריכים

לכפרה, אבל להרא"ש ודעמי' (שהובא להלכה) דמתענים משום "אולי חטאו", מהו שורש התעניות, מהו הפירוש דמתענים משום ד"אולי חטאו", הרי אם חטאו יתענו ואם לא חטאו לא יתענו.

ונראה שמוכח מזה דהמתענים בה"ב אינם מתענים משום ד"אולי הם בעצמם חטאו", אלא הם מתענים משום דאולי אחרים חטאו, דהמתענים באים לכפר על כלל ישראל. וי"ל דלכך כתבו הראשונים "אולי חטאו", דבאמת אין אנו יודעים אם חטאו, אבל יש בזה חשש גדול, ולכן מתענים, אבל אין אנו יודעים בבירור אם חטאו כיון דהמתענים אינם דוקא החוטאים.

והנה הראשונים הביאו סמך לתעניות בה"ב מהא דכתיב בריש איוב "והלכו בניו ועשו משתה בית איש וימו ושלחו וקראו לשלשת אחיהם לאכול ולשתות עמהם, ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם ככה יעשה איוב כל הימים". והנה מבואר שם שאיוב הביא הקרבנות, ולא בניו, ואם מדמים תעניות בה"ב להקרבנות של איוב אז מבואר כנ"ל שהמתענים מתענים לכפר על הכלל, ולא מתענים לכפר דוקא על עצמם. (עיין במס' סנהדרין דף קא ע"א דאיתא העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב. וכן עי' במסכת כלה פרק א' דאיתא העיד ר"ש ואמר כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב. וי"ל עי' איזה פסוקים חשיבי "קריאת פסוק בזמנו" בתעניות בה"ב. ולהנ"ל י"ל ד"הפסוקים בזמנם" הם הני פסוקים באיוב, וקריאתם בהני תעניות מביא טובה לעולם.)

שוב מצאתי בעז"ה שיש מן הראשונים שכתב להדיא כדברינו, דעי' בנמוקי יוסף (מהד' בלוי) במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא ז"ל באותן תעניות שעושין מראש חדש מרחשון עד כסליו שני וחמישי ומראש חדש אייר ואילך שעושין שבע קורין ג"כ בשחרית ובמנחה ויחל אם היו שלשה מתענין אע"פ שאינן על הצרות שעברו לפי שעושין אותן משום הרגלים שעברו שהיה אדם שמח ובטל ממלאכה ואי אפשר דליכא אינשי שבאו לידי עבירה מתוך הבטלה כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין סקבא דשתא ריגלא כלומר חבורה של כל השנה דהיינו עבירה היא הרגל ששם מתחברים האנשים עם הנשים בגנות ובפרדסים ופעמים באין לידי עבירה לפיכך הקנים ואנשי מעשה מתענים עליהם לכפרה. עכ"ל.

[יש עוד מקור דהתעניות בה"ב הם תעניות שיחידים מתענים על דבר הנוגע להכלל. דעי' בטור

באו"ח סי' תכ"ט דאיתא ז"ל הכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים מפני מה אין מתענין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם ביי"ב יום וכל אחד עשה ביומו י"ט ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן והבכורות מתענין בערב פסח ותלמידים מתענין בו שני וחמישי ושני מפני חילול השם ג' ימים, ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות מפני שהם ימי משתה ושמוחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל. הרי דהטור סובר דהא דאיתא במס' סופרים ד"תלמידים מתענין בו שני וחמישי ושני" הוא מקור להתעניות בה"ב, ונראה דהני "תלמידים" היינו יחידים המתענים על דבר הנוגע להכלל, דלכאורה פשוט ד"חילול השם" היינו חילול השם בכללות מצב הבריאה (לדאבוננו), ולא חטא חילול השם של איש פרטי. וכן מוכח מהא דאיתא בגירסא שלפנינו במס' סופרים "והתלמידים מתענין בו שני וחמישי מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף".]

הנה העירו דלמה אומרים "מי שבירך" להמתענים בה"ב. ולפי הנתבאר הוא מובן מאד, דהני שמתענים בה"ב אינם מתענים בשביל כפרת עצמם, אלא הם מתענים בשביל הציבור, לכן יש לברכם. וא"ש למאד בס"ד.

[אולם יש להעיר לכאורה מדברי התמים דעים סי' קע"ז ז"ל מה שאמרו רבותינו ז"ל סקבא דשתא רגלא שמעתי מפי בקי כי סקבא ענין קלקול ופירש הענין קלקול כל השנה הרגל כלומר בימי הרגל עשוי קלקול מעשיו יותר מכל שאר השנה לפי שדרך העולם להתענג בימי הרגל במאכלים ובמשתאות ובמיני מלבושים שהם ימים מחודשים והתאוות מתחדשות ומתעוררות בהם ובני אדם קרובים לבא לידי קלקול מעשים ולידי מכשול עונות, ומטעם זה נהגו יחידי הדורות ואנשי מעשה להתענות אחר כל רגל ורגל משלשה רגלים שלש תעניות שני וחמישי ושני כי שמא בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא או הם או אנשי ביתם וצריכים לבקש רחמים לכפר בעדם ובעד ביתם וזה באמת מנהג יפה הוא וראוי לנהוג בו. עכ"ל. הרי דהתמים דעים כתב "שמא" בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא, ואפ"ה כתב דהתעניות הן לכפר על עצמם או על אנשי ביתם, ולא כתב דהתעניות הן לכפר על הכלל. (וי"ל דהתמים דעים יישב הא דאיוב הביא הקרבנות ולא אחרים בזה שכתב "או אנשי ביתם", דאיוב לא הביא הקרבנות לכפר על אינשי דעלמא, אלא על בניו, דהיינו אנשי ביתו.) וצ"ע.]

שורש תעניות בה"ב

אבל עיין במחזור ויטרי דאיתא ז"ל לאחר הפסח מר"ח אייר רגלים בני הגולה לגזור שלש תעניות וכן לאחר סוכות ממרחשון מתענין שני וחמישי ושני בהם מפגינן ימי גלותינו. עכ"ל. (עי"ש)

ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א לכן נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות. עכ"ל. הרי מבואר דתעניות בה"ב מכפרין על עבירות הרגל, וכי' בלשונות הראשונים והפסוקים הנ"ל.

בהערת המהדיר שהעיר שאכן רוב הסליחות הנהוג לאמרים בתעניות בה"ב אכן מכוונות לצרות הגלות.) ויש להעיר דאולי יש דרך לומר דהתעניות קשורות ל"שמחת הרגל" ול"גלות" בהדי הדדי ע"פ הא דאיתא בחת"ס במס' חולין דף כו ע"ב וז"ל משחז"ל פ' עשרה יוחסין סקבא דשתא רגלא דכל צרות שלא יבואו הוא בחטא שעושים מתוך שמחת הרגל. עכ"ל. ועי' בחת"ס בדרשות דאיתא וז"ל אמנם יש אנשים שאינם עוצרים חיל כאלה

כי אע"פ שהמה אנשים חשובים ועמך כולם צדיקים מ"מ בשתותם במזרקי יין ואוכלם בשר לתאוה בשבתות ויו"ט לבם רואה הוללות וסכלות הרבה ועי' אמרו חז"ל סקבא דשתא ריגלא כי רובי עוונות נולדים מימי החג. עכ"ל. וע"ע בכלי יקר על ויקרא פכ"ג פ"מ דאיתא וז"ל ושמחתם לפני ה' אלהיכם אין שמחתם לפני ה' כי אם בזמן שהם באגודה אחת ובפרט שהשמחה דווקא בחג זה לפי שהוא זמן אסיפה

אשר מדרך העולם לשמוח בה ביותר, על כן הזהירים שתהיה השמחה לפני ה' דווקא לא כשמחת הרקים אשר כל מזימותם הרוג בקר ושחוט צאן, השותים במזרקי יין, ומרבים מחלוקת בישראל ובשמחה זו חרבו בו בתי מקדשים וגלו בראש גולים כמ"ש כי בשמחה תצאו, כארז"ל סקבא דשתא ריגלא, כי בעבור שהיו שמחים שלא לשם שמים סבבו כל חלי וכל מכה. עכ"ל.

מקורות בפסוקים ל"סקבא דשתא ריגלא"

הנה ראינו דרוב המפרשים סוברים דתעניות בה"ב הן מיוסדות על הענין ד"סקבא דשתא ריגלא". ויש להאי ענין כמה רמזים בפסוקי התורה ובנביא.

(א) עי' בויקרא פרק י"ט פסוקים כ"ט ול' דכתיב "אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה, את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ד'". ועיין במושב זקנים שם דאיתא וז"ל את שבתותי תשמורי סמך זה לומלאה הארץ זמה וזהו שאמרו סקבא דשתא ריגלא וכן בשבתות כשאוכלים ושותים דכתיב (הושע ד' י"א) זנות ויין ותירוש יקח לב. עכ"ל. ועי"ש גם בבעל הטורים דאיתא וז"ל ומלאה הארץ זמה וסמך ליה את שבתותי תשמרו לומר סקבא דשתא ריגלא, שאוכלין ושותין ושמחין בשבתות, והיינו דכתיב זנות ויין ותירוש יקח לב. עכ"ל. ועי"ש גם במשך חכמה דאיתא וז"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כו' פירוש, דיגיעת דרך ארץ משכחת עון, (אבות ב:ב) ובשבתות וי"ט בטלים ממלאכתן ויכולים לבוא לידי עבירה, וכמו שאמר סקבא דשתא ריגלא, וברמב"ם סוף הלכות א"ב חייבין ב"ד להושיב שומרים ברגל וכו', וכן במקדש בנשים יולדות וזבות שמביאות קרבנותיהן למקדש, וכמעשה שהיה אשר ישכבון את הנשים הצובאות וכו' (שמואל א' פ"ב פכ"ב) ולכן אמר שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, שלא יהא שום נדנד זימה ולא תזנה הארץ אני ה' וקצת מזה מצאתי בבעה"ט. עכ"ל.

להשגיח על זה בימי הקיץ הללו הנכנסים לבל יכשלו בחרבונני קיץ ואחז"ל סקבא דשתא ריגלא, והנה יש כאן מקום עיון גדול היתכן שיהיה מקום לשליטת טומאת היצ"ה בשמחת ימים הקדושים הנעשים לכבוד שמו הגדול, אבל האמת הוא כך כי ג' שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו והנה בחלק הקב"ה שהיא הנשמה חלק אלוה ממעל בודאי לא הי' שום אחיזה ושליטה לחצונו' אי הי' כל השמחה רק שמחת הנפש אבל מחמת חלק החומר מאביו ואמו הוא אויל המתעה המושרש בטומאות אויר הארץ העמים לזה צריך שמירה שלא יתבטל הנפש הקדושה ברוב חד בתרי בחלקת אביו ואמו והיינו דקצווח דוד המלך ע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, וע"כ צריך שמירה רבה בימים הקדושים שעלולים ביותר לחטא, והיינו איש אמו ואביו תיראו שכל אדם יירא מחלק אביו ואמו וע"כ את שבתותי תשמורו לבל יחטאו בהם כנ"ל. עכ"ל.

(ב) עי' בויקרא פרק י"ט פסוק ג' דכתיב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ד' אלהיכם". ועיין בחת"ס שם דאיתא וז"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו יש לפרש ע"ד מוסר כך עפ"י מ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט וכן הוא בשו"ע א"ח סוף הל' יו"ט שיש להדייני' להשגיח על העם בשבתות וי"ט ולהושיב שומרים בגנות ופרדסים שלא יפרצו שם מרוב שמחת שבת וי"ט וישמן ישורון ויבעט ולכן הקריב איוב קרבנות בעד בניו אחר ימי המשתה שלהם כי אמר אולי חטאו בני כמ"ש הב"י, ובאמת ביותר יש

(ג) עי' בדברים פרק ט"ז פסוק ט"ו דכתיב "שבעת ימים תחג לך אלהיך במקום אשר יבחר ד' כי יברך ד' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח". ועי' בפירוש בעלי התוספות עה"ת שם דאיתא וז"ל והיית אך שמח שלא יגיס לבו לפנות לבטלה כדאמר' סקבא דשתא ריגלא פי' גרוע שבכל השנה זו הרגל לפי שלבו של אדם גס בו וקל להרהר ולכן נהגו העולם להתענות אחר הרגלים שני וחמישי ושני. עכ"ל.

(ד) עי' בדברים פרק ט"ז פסוקים ט"ז-י"ח דכתיב "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ד' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ד' ריקם, איש כמתנת ידו כברכת ד' אלהיך אשר נתן לך, שפטים ושטרים נתן לך בכל שעריך אשר ד' אלהיך נתן לך לשבטין ושפטו את העם משפט צדק". ועיין בבעל הטורים שם דאיתא וז"ל סמך שופטים ושטרים לרגלים וכו' כי השופטים מזהירים העם שלא לחטאו ברגלים כדאמרינן סקבא דשתא רגלא. עכ"ל.

(ה) עי' בישעיה פרק כ"ט פסוק א' דכתיב "הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על שנה חגים ינקפו". ועי' בהגהות הרד"ל בקידושין דף פ"א דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא הערוך פי' לשון חבורה ונ"ל סמך לפ"ז מהמקרא מ"ש ישע"י כ"ט ספו (עונות) שנה על שנה חגים ינקפו שפי' ינקפו ג"כ לשון חבורה ונקוף ולומר שבחגים ורגלים הוא שעת הניקוף וחבורה ותפסו חז"ל לשון ניקוף השייך ברגל ענין נופל על רגלים. עכ"ל.

(ו) עי' בישעיה פרק א' פסוק י"ד דכתיב "חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי נשא". ועי' בדרושים נחמדים ממהר"ם שיף דאיתא וז"ל חדשיכם ומועדיכם היו עלי לטורח, אמרו רבותינו ז"ל לא די שמזנין אלא שמטריחין עלי איזה צורה כו' של בעל או של בועל, היאך תלוי בחדשיכם כו', יובן עם מ"ש הרמב"ם הביאו הטור בהלכות י"ט ס"ס תקכ"ט חייבין ב"ד להעמיד שומרים ברגלים שיהיו משוטטים ומתפשטים בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם אנשים ונשים ולא יבאו לידי עבירה כו' וכמ"ש סקבא דשתא ריגלא, ולז"א חדשיכם ומועדיכם כו' היו עלי לטורח, כי אז רגלין להתקבץ ולבא לידי זנות ומטריחין. עכ"ל. ועי' בספר ת"ת לאיכה פ"ב פ"ו דאיתא וז"ל ויש להוסיף ביאור ולפרש עם זה כונת הפסוק בישעיה א' חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי עפ"י המתבאר בביצה ומועדיכם שנה נפשי עפ"י המתבאר גופנית ט"ו ב' דהלשון לכם מורה על הנאה גופנית כולה בלא חלק לחפצי שמים וזוהי הכונה חדשיכם ומועדיכם בעת שהם כולם לכם לבד שנה נפשי, וטעם השנאה הוא כמ"ש הערוך בבאור מאמר חז"ל סקבא דשתא רגלא דמכיון שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכתן מתיחדין ובאין לידי עבירה. עכ"ל. וראיתי הובא מהסבא מקלם באור רש"י א' עמ' כ"ד וזה"ל בשבת היה צריך האדם להרגיש בעצמו קדושה יתירה ואנחנו רואים להיפוך כענין סקבא דשתא ריגלא, והענין הנה כתוב חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי, פי' חדשיכם ולא שלו ית"ש ולכן שנה נפשי וגו', הרי עד כמה מפסידה התאוה את נפש האדם ועל כן שומר נפשו יתרחק מאד מתאוה. עכ"ל.

”סקבא דשתא ריגלא” מיוחד לפסח וסוכות

וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחה"מ כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינן אוכלין ושותין ופוחזין. עכ"ל. ועיי' בספר מנהגים דבי מהר"ם במנהגים לבין פסח לעצרת דאיתא ז"ל ונהגו להתענות באייר שני וחמישי ושני ולעולם יש להתענות אותם קודם ל"ג בעומר ואומרים בהן סליחות בתפילה וכשחל ר"ח אייר בשבת אין גוזרין בו תעניות עד שבת שלאחריו והטעם לפי שבפסח בחול המועד נוהגים בו קלות ראש גם משום חומרא דחמץ מתענים ויש לזה סמך מאיוב והיה כי הקיפו שבעת ימי המשתה העלה עולות וכו' כי אמר אולי חטאו וכו'. עכ"ל. ועיי' בספר פרי צדיק פרשת קדושים אות ד' דאיתא ז"ל סקבא דשתא רגלא וכו' כפי הנראה עיקר החשש משום חול המועד וכו'. עכ"ל. ועיי' שם. וגם לפ"ז מובן הא דרך מתענים אחרי פסח וסוכות, ולא אחרי שבועות, דליכא חוה"מ בשבועות.

דכין שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכתם מתיחדין כו'. עכ"ל. ודברי רש"י ותוס' צע"ע. עכ"פ העירוני דלפי רש"י ותוס' מובן הא דרך מתענים אחרי פסח וסוכות, ולא אחרי שבועות, דהא עי' במס' ברכות דף יז ע"ב וברש"י ותוס' שם דמבואר שרק לפני פסח וסוכות היו מתאספין לדרשא, אבל לפני שבועות לא היו מתאספין כל כך לדרשא. הנה עיין בספר האשכול הלכות שני וחמישי דאיתא ז"ל אבל נהגו מעולם במדינות האלה להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח ואחר החג וסמכוהו על מ"ש באיוב והיה כי הקיפו ימי המשתה וכו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני, וברגלים האלה שנמשכו ימים הרבה במשתה ושמחה באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים לכן ראוי להתענות ולהתודות וכו' וחכמים מצטערין על כך כדאמר' בירושלמי

הנה ראינו הא דאיתא במס' קידושין דף פא ע"א סקבא דשתא ריגלא. והנה עיי"ש ברש"י דאיתא ז"ל סקבא דשתא ריגלא ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה ימות הרגל שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה ונותנים ונושאים זה עם זה, עכ"ל, ועיי"ש בתוס' דאיתא ז"ל סקבא דשתא ריגלא פירוש ריעוע של ימות השנה לייחוד ולעבירה כלומר ימות הרגל שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות. עכ"ל. ויל"ע למה רש"י ותוס' דוקא הזכירו הדרשא, ולא כשאר מפרשים הנ"ל שהזכירו שמחת החג בכללותה. ועיי"ש במהרש"א דאיתא ז"ל סקבא דשתא ריגלא פרש"י שיש שם קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה כו' וכה"ג אמרו בב"ה שעשו תיקון גדול פ' החליל ולפירושו הל"ל שבתא דריגלא דאז עיקר הדרשה ובערוך פ' בריגלא ממש ומשום

מי שאינו מתענה בה"ב האם יקרא פרשת עולה

פרשת הקרבן יהיה לנו במקום הקרבת הקרבן, בין שנקרא בכתב בין שנקרא בעל פה, כמו שאמרו רז"ל (מנחות דף קי ע"א) כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה, בפרשת חטאת, כאילו הקריב חטאת, בפרשת אשם, כאילו הקריב אשם. עכ"ל. הנה לפ"ז מי שמאזיח סיבה אינו מתענה בתעניות בה"ב אולי כדאי לו בהני ימים במיוחד לקרוא פרשת עולה, דאף שאין לו "תענית במקום קרבן", אבל הא מיהא יהא לו "פרשת עולה במקום קרבן".

אך העולה תוסיף על כפרתו, ויסיף להתרצות בה אל השם יתברך, עוד אמרו (ירושלמי יומא פ"ח ה"ז) עולה מכפרת על העולה על רוח בני האדם מהרהורי הלב ומחשבת העברות, וכן כתוב והיה כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, ועתה כי אין לנו קרבנות בעונותינו ובעונות אבותינו, אם חטא בהרהורי הלב או שעבר על מצות עשה, יקרא פרשת העולה אשר בתחלת סדר ויקרא ובתחלת סדר צו את אהרן, כי מקרא

עי' במ"ב בסי' תצ"ב שביאר הטעם לתעניות בה"ב ז"ל חוששין שמא מתוך המשתה והשמחה דפסח וסוכות באו לידי עבירה כמו שמצינו באיוב שהביא קרבנות, והתענית במקום קרבן. עכ"ל. הרי מבואר דגדר התענית היא "תענית במקום קרבן". הנה עיי' בשערי תשובה לרבינו יונה בשער הרביעי אות ז' דאיתא ז"ל ואמרו רז"ל (יומא דף לו ע"א תו"כ ויקרא) עולה מכפרת על מי שעבר על מצות עשה אחרי התשובה, כי אמנם נתכפר עונו בתשובה,

בענין תפילות בה"ב למי שאינו מתענה

אבינו מלכנו ואף כשאין בביהכ"ס בני אדם המתענים. וראיתי מביאים מהלוח א"י שכשמשנים הנוסח הנ"ל יכולים לומר תפילת ציבור קבעו וכן בהמשך הסליחה הזאת במקום לומר הקדשנו צום יאמר הקדשנו תפילה. עכ"ל. ואפשר דמבואר בזה דלא כמו כמה שכתבנו בדעת המ"ב, דנוהגים לומר הסליחות אף אם אין מתענים כלל.

סליחות, אלא שאינם יכולים לומר "ציבור" משום שאין ציבור שמתענים, או האם גם שאר אינשי אומרים הסליחות. הנה עכ"פ יש להעיר דלכאורה מדויק במ"ב דאם אין מתענים כלל אז לא אומרים הסליחות כלל. אבל עיי' בספר אשי ישראל עמ' תק"ג דאיתא ששמע מהגריש"א ז"ל דלאחר סליחות אומרים

עי' במ"ב בסי' תצ"ב ס"ק ה' דאיתא ז"ל ויכולים לומר סליחות אפילו אין בבהכ"ס עשרה מתענים רק שלא יאמרו הסליחה של תענית צבור קבעו וכו' [בה"ט] ובפמ"ג כתב שידלג רק תיבת צבור, ומ"מ הסליחה של אפפנו מים וכו' בודאי אין נכון לאומרה כל שאין צבור מתענין. עכ"ל. ויל"ע בכוננות, האם כוונתו דרק המתענים אומרים

לע"נ שלמה חי דוד יצחק בן אברהם זצוק"ל, ראש ישיבת חיים ברלין בנו יורק

אות לחופת
עימוד שהופך טקסט ליצירה
07276-74041 | oti74041@gmail.com

הפצה מרומים וחיפון ספרים
י בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר

בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזריז נשכר!

לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל